

บทควมวิจัย

วันที่รับบทความ:

7 พฤศจิกายน 2565

วันแก้ไขบทความ:

3 มีนาคม 2566

วันตอบรับบทความ:

5 มีนาคม 2566

คำสำคัญ:

จังหวัดลำปาง
การท่องเที่ยววัฒนธรรม
การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ
การท่องเที่ยวโดยชุมชน

ไพฑูรย์ อินตะชน¹ ณัฐธินัย ประเทืองบริบูรณ์^{2*} วันไชย คำแสน³ จารุวรรณ สิมป์ไพบุลย์¹
สรวิชญ์ บุญวุฒิ¹ สนิธิญา สุวรรณราช¹ ปัญจพร ศรีชนาพันธ์⁴ เกศณีย์ สัตตัตนขจร¹
ธวัชชัย ทำทอง¹ สุภากร ศิริยอด¹ กมลวรรณ ทาวัน¹ ชุตินิษฐ์ ปานคำ¹ กรรณิการ์ สายเทพ¹
และ กนกพร ศรีวิชัย¹

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52100

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52100

³คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

⁴คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

*ผู้เขียนหลัก อีเมล: nathdanaipg@gmail.com

บทคัดย่อ

อำเภอเกาะกา จังหวัดลำปาง มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจเป็นจำนวนมากแต่ยังไม่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากไม่มีการสำรวจและประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวที่เป็นระบบ ไม่มีการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่ใช้สถานที่ท่องเที่ยวผสมผสานกับกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ และขาดข้อมูลต้นทุนเพื่อประกอบการตัดสินใจกำหนดราคา งานวิจัยนี้จึงประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม และพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพโดยชุมชน ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ประชาชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในอำเภอเกาะกา ด้วยกระบวนการดังนี้ 1) การรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพโดยชุมชน 2) การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพโดยชุมชน 3) การจัดเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพโดยชุมชน และ 4) การวิเคราะห์ต้นทุนโปรแกรมการท่องเที่ยวจากการมีส่วนร่วมในการผสมผสานทุนของชุมชนสำหรับการสร้างกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพ โดยใช้ทรัพยากรในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพ คือ สุขภาพกายสดใส สุขภาพใจอัมบุญ และชุมชนทราบต้นทุนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้สามารถกำหนดราคาที่เหมาะสมได้ ผลจากการทดสอบเส้นทางท่องเที่ยวพบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับการจัดกิจกรรมเส้นทางท่องเที่ยวในระดับมาก โดยประเด็นที่มีความประทับใจสูงสุด ได้แก่ การให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเชิงลึกในลักษณะการเล่าเรื่องตำนาน กิจกรรมการนั่งรถม้าและให้อาหารม้า และกิจกรรมทำยาไช้ น้ำแร่เพื่อสุขภาพ และประเด็นที่ต้องปรับปรุงคือ เส้นทางท่องเที่ยวเหมาะกับช่วงฤดูหนาว ดังนั้นในช่วงฤดูฝนหรือฤดูร้อนต้องปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้เหมาะสมตามสภาพอากาศ เพื่อให้ชุมชนเปิดบริการเส้นทางท่องเที่ยวได้ตลอดปี

Research Article

Received:

7 November 2022

Received in revised form:

3 March 2023

Accepted:

5 March 2023

Keywords:

Lampang province
Cultural tourism
Creative tourism
Health tourism
Community-based tourism

Phaithun Intakhan¹, Nathdanai Pratuangboriboon^{2,*}, Wanchai Khamsan³, Jaruwan Limpai boon¹, Saratchanut Bunvut¹, Sonthiya Suwannaraj¹, Punchaporn Srichanapun⁴, Ketsanees Sattaratanakhachon¹, Thawatchai Tumtong¹, Thagoon Siriyod¹, Kamonwan Tawan¹, Chutinist Pankham¹, Kannika Saithep¹ and Kanokporn Srivichai¹

¹Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University, Muang District, Lampang Province 52100, Thailand

²Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University, Muang District, Lampang Province 52100, Thailand

³Faculty of Engineering, Rajamankala University of Technology Lanna Lampang, Muang District, Lampang Province 52100, Thailand

⁴Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamankala University of Technology Lanna Lampang, Muang District, Lampang Province 52100, Thailand

*Corresponding author's E-mail: nathdanaipg@gmail.com

Abstract

Ko Kha district, Lampang province has many interesting tourist attractions but has not yet been able to develop into a concrete cultural and creative tourist attraction for health because to date no systematic survey and assessment of its tourism potential has been implemented. The community lacks a tourist route that combines tourist attractions with creative activities and requires cost information to determine pricing schemes. The current research evaluates the potential of creative cultural attractions for health and establishes guidelines for the development of creative cultural tourism for community-based health. Key informants consist of community leaders, community philosophers, and tourism stakeholders in Ko Kha district. The processes include the following steps: 1) Data collection of community-based creative cultural tourism destinations by the community, 2) Assessment of the potential of community-based creative cultural tourism destinations by the community, 3) Organization of creative cultural tourism destinations for health by the community, and 4) Participatory program cost analysis in which the community funds are pooled for organizing creative activities for health. The use of community resources as part of co-inventing creative activities results in a creative cultural tourism route for health that promotes a healthy body, healthy mind, and community awareness of the tourism activity's costs thus they can determine appropriate prices. The tourist route test revealed tourists' satisfaction with the program at a high level. They were most impressed by the following activities: in-depth knowledge of arts and culture provision through legend storytelling, horse carriage riding and horse feeding, and healthy mineral water spicy salad preparation. The issue of concern is the season to offer the program. In conclusion, the proposed itinerary best suits winter, but may need adjustment during the rainy season or summer to operate the program all year round.

บทนำ

ยุทธศาสตร์การวิจัยและนวัตกรรม 20 ปี (พ.ศ. 2560–2579) ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวตลอดปี ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยส่งเสริมให้มีการเดินทางท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และเพิ่มการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศในจังหวัดท่องเที่ยวรองหรือการท่องเที่ยวเมืองรอง ส่งผลให้จังหวัดลำปางซึ่งเป็นหนึ่งในเมืองรองได้รับการสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง หรือประมาณร้อยละ 6 ในช่วงปี พ.ศ. 2560–2564 (ร้อยละ 1.22, 1.29, 1.36, 1.02 และ 1.12 ตามลำดับ) และปี พ.ศ. 2565 มีนักท่องเที่ยวประมาณ 1.4 ล้านคน (Ministry of Tourism & Sports, 2022) อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวในจังหวัดลำปางยังอยู่ในวงจำกัด การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวต่อคนประมาณ 1,928 บาทต่อวัน และระยะเวลาพำนักรถของนักท่องเที่ยวเฉลี่ย 1–2 วันต่อครั้ง (Lampang Provincial Statistical Office, 2022) ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยววิถีใหม่ (New normal) ทำให้พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องปรับตัวและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Sirivejjabhandu, 2022)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนในอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ต้องการสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่มีความแตกต่าง และเน้นกลุ่มเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง ตามนโยบายเมืองรองและความต้องการของชุมชนด้านการเพิ่มคุณภาพของนักท่องเที่ยว ประกอบกับนโยบายของผู้บริหารอำเภอเกาะคาที่ต้องการผลักดันให้อำเภอเกาะคาเป็นหนึ่งในอำเภอรองของจังหวัดลำปาง โดยสร้างสรรค์การท่องเที่ยว “เกาะคา เมืองรอง

ต้องลอง” และต้องการดึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวชนบทธรรมนิยม ประเพณี วัฒนธรรม มาสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์และสร้างสรรค์ สัมผัสได้เฉพาะในพื้นที่ ใช้เสน่ห์ของพื้นที่และวัฒนธรรมเพื่อสร้างจุดขาย เพื่อให้เกิดการขยายตัวของการท่องเที่ยวในอำเภอได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนั้นแล้ว การจัดการท่องเที่ยวเมืองรองยังช่วยให้เกิดผลในเชิงบวกคือ การกระจายรายได้ในชุมชน และมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น หากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการจะลดผลกระทบในเชิงลบ เช่น ความไม่เข้าใจระหว่างหน่วยงานของรัฐและชุมชนในเรื่องการดำเนินโครงการและการบริหารจัดการงบประมาณของชุมชน (Yangngam & Wanna, 2020)

สถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม

อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มี 9 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลลำปางหลวง นาแก้ว ไหล่หิน วังพร้าว ศาลา เกาะคา นาแสง ท่าผา และตำบลใหม่พัฒนา ซึ่งอำเภอเกาะคามีนักท่องเที่ยวประมาณวันละ 3,000 คน (Ministry of Tourism & Sports, 2022) สถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น เช่น วัดลำปางหลวง ดังภาพที่ 1 (Figure 1) เป็นวัดที่มีความสำคัญและมีชื่อเสียงที่สุดในอำเภอเกาะคา มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูงมาก เป็นวัดประจำเกิดของคนปืญญ ภายในวัดมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เช่น การดูเงาพระธาตุหัวกลับ การกราบนมัสการพระแก้วมรกต ให้อาหารพระพรหมในซุ้มปราสาททอง วัดไหล่หินหลวง ดังภาพที่ 2 (Figure 2) หรือ วัดเสลารัตนปัทมทาราม มีความสวยงามและสร้างขึ้นด้วยสถาปัตยกรรมล้านนาสมัยเชียงตุง ภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปปางแดงที่เป็นเอกลักษณ์ ชุมประตู่โขงที่งดงาม วัดพระธาตุจอมปิง ดังภาพที่ 3 (Figure 3) เป็นวัดศิลปะ

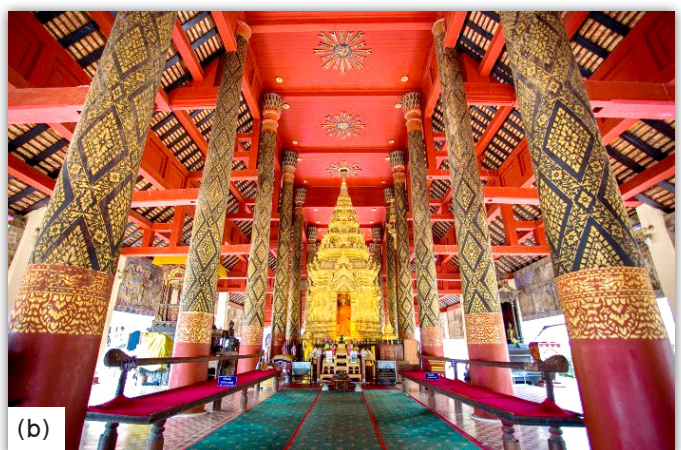

Figure 1 Wat Phrathat Lampang Luang; (a) Wat Phrathat Lampang Luang and (b) Prasat Thong arch inside the Grand Hall

แบบล้านนา มีความโดดเด่นที่พระธาตุมีความสวยงามอร่ามด้วยสีทอง การเกิดเงาสท้อนเป็นภาพสีธรรมชาติขององค์พระธาตุ

วัดพระธาตุดอยน้อย ดังภาพที่ 4 (Figure 4) เชื่อกันว่าสร้างโดยครูบาศรีวิชัย ภายในวัดมีวิหารหลังเปียง (ไม่มีหลังคา) รอย

Figure 2 Wat Lai Hin Luang; (a) Wat Lai Hin Luang and (b) Inside the temple enshrined red mouth Buddha

Figure 3 Wat Phra That Chom Ping; (a) Wat Phra That Chom Ping and (b) Phra Buddha's relics in Wat Chom Ping

Figure 4 Wat Phra That Doi Noi; (a) Wihan Lang Piang and (b) Archway

พระพุทธรูป และสามารถชมเงาพระธาตุได้อีกหนึ่งแห่ง และถ้าเราส่องกระจกคอยแก้ว หรือถ้าผาป่อง ดังภาพที่ 5 (Figure 5) เป็นถ้ำที่มีปล่องหน้าผาดคล้ายกับโครงกระดูก ถ้าอยู่ที่คอยแก้วซึ่งอยู่ทิศตะวันตกเปรียบเสมือนคอยแก้วส่องกระจก เมื่อขึ้นไปถึงถ้ำเราส่องกระจกคอยแก้วจะชมทัศนียภาพเป็นภูเขาล้อมรอบลักษณะเป็นอ่างกระทะติดต่อกันหลายอำเภอ คำว่า “ผาป่อง” คือหน้าผาที่มีช่องชุมชนให้คำแนะนำว่าควรมาเยี่ยมชมในตอนเช้า เพื่อดูพระอาทิตย์ขึ้นผ่าน “ผาป่อง” จะเป็นสิริมงคล และความสวยงามแปลกตา

อำเภอเกาะคา มีแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มอาชีพและวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพหรือสุขภาพที่ที่น่าสนใจ เช่น กลุ่มสมุนไพรปลูกประดับเชรามิคบ้านศาลาบัวบก ซึ่งป็นเศษดินขาวที่เหลือจากกระบวนการผลิตเชรามิคจำนวนมากเป็นลูกประดับเชรามิคเป็นแห่งแรก และต่อยอดด้วยการรวบรวบสมุนไพรเชรามิค สป่าเท้าสมุนไพรเชรามิค ดังภาพที่ 6 (Figure 6) เพื่อลดความเจ็บปวดข้อเท้า ลดความถี่ของความเจ็บปวด และลดระดับ

ความดันโลหิต ซึ่งส่งผลดีต่อสุขภาพ (Nantadee, 2018; Wanna et al., 2018; Jariyapaisa & Phorawat, 2019) แต่รูปแบบหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นยังไม่หลากหลาย และต้องพัฒนาให้มีความโดดเด่นมากขึ้น ตำบลใหม่พัฒนามีบ่อน้ำแร่ และตำบลบ้านโป่งร้อนมีน้ำพุร้อนธรรมชาติ ที่มีธาตุคาร์บอน เกือบ และแร่ธาตุอื่น ๆ ดังภาพที่ 7 (Figure 7) ช่วยรักษาโรคเบาหวาน นิ่ว ยूरิด และภาวะเลือดจาง ผ่อนคลายความปวดเมื่อย ช่วยคลายกล้ามเนื้อ บรรเทาอาการปวดข้อ ปวดตา การลอยตัวในน้ำพุร้อนจะทำให้ร่างกายปลดปล่อยรูขุมขนของร่างกายที่เปิดกว้างช่วยให้แร่ธาตุในน้ำพุร้อนไหลเข้าไปในร่างกาย การแช่น้ำแร่ที่อุณหภูมิประมาณ 42 องศาเซลเซียสเป็นอุณหภูมิที่เหมาะสม (Achariyabouth, 2010) และเชื่อว่าเป็นการรักษาโรคเชื้อราในเท้าและเป็นการกระตุ้นระบบประสาทการหมุนเวียนของเลือดได้อย่างดี (Lampang Provincial Office of Tourism and Sports, 2022) นอกจากนี้ อำเภอเกาะคายังมีสินค้าชุมชนที่น่าสนใจ เช่น ไม้มุงค และปลามงค ตำบลลำปางหลวง ผงแช่เท้า

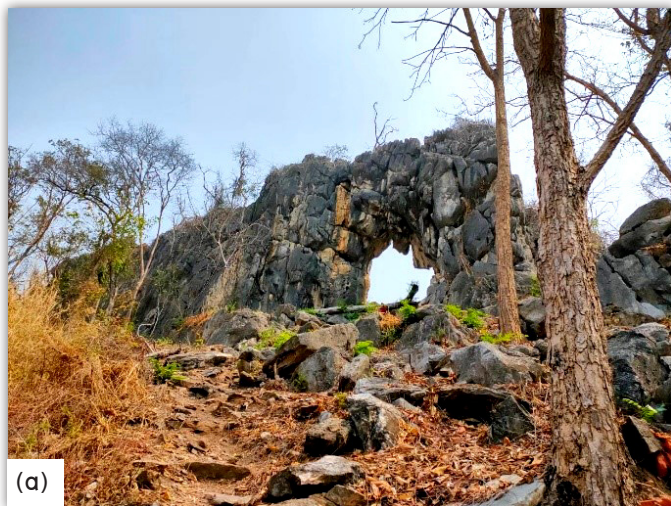

Figure 5 Khao Song Krajok Cave Doi Kaeo; (a) Khao Song Krajok and (b) Pha Bong Cave

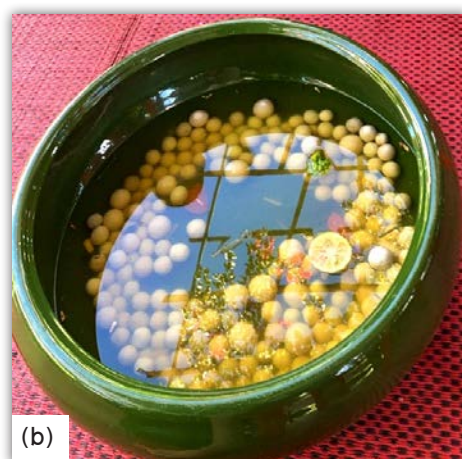

Figure 6 (a) Herbs and ceramic beads used to make a compress ball and (b) Foot spa set with herbs and ceramic beads

Figure 7 Ban Pong Ron Hot Spring; (a) Boiling eggs with natural mineral water and (b) Atmosphere in Ban Pong Ron Hot Spring

เพื่อสุขภาพ ตำบลศาลา หมู่บ้านท่องเที่ยวธรรมชาติ น้ำพุร้อนน้ำปู และปู่ออง ตำบลท่าผา ข้าวแต่นทิพรพรรณ ตำบลนาแก้ว ไล่ฉั่วผา เต่าหลวง และข้าวเกรียบขาววัง ตำบลวังพร้าว

จากการสำรวจและจัดทำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเกาะคา พบว่า ยังไม่มีการสำรวจและประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวที่เป็นระบบ ทำให้การพัฒนาพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวไม่เป็นในทิศทางเดียวกัน และขาดการให้ความสำคัญกับชุมชน ส่งผลให้ไม่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพได้ตามเป้าหมายของภาครัฐ ขาดการเชื่อมโยงสถานที่ท่องเที่ยวเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่มีการกระจายรายได้ไปในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง หากใช้สถานที่ท่องเที่ยวผสมผสานกับกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดเอกลักษณ์ สร้างจุดขาย และทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญขาดข้อมูลต้นทุนเพื่อประกอบการกำหนดราคา ประกอบกับความต้องการของเทศบาลตำบลลำปางหลวง เทศบาลตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าหลักเกณฑ์ ให้ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้มีความโดดเด่น โปร่งใสในการดำเนินงาน และประชาสัมพันธ์เส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งผู้นำชุมชนในพื้นที่มีความคิดเห็นตรงกันและให้ความสำคัญกับการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ที่ผสมผสานสถานที่ท่องเที่ยวในมิติของสุขภาพกับการใช้ทรัพยากรในชุมชน สร้างกิจกรรมสร้างสรรค์ให้นักท่องเที่ยวและชุมชนมีส่วนร่วม จะยกระดับการท่องเที่ยวของอำเภอเกาะคาเพื่อให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มอย่างต่อเนื่อง

รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการจัดการการท่องเที่ยวอำเภอเกาะคา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเกาะคา แบ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการส่งเสริม

สุขภาพหรือสุขภาพโดยตรงคือ น้ำพุร้อนบ้านโป่งร้อน และแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่แฝงอยู่ในวิถีการท่องเที่ยวชุมชนที่สอดแทรกอยู่ในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนต่าง ๆ อาทิ การนวดสมุนไพร การนวดลูกประคบ อาหารเพื่อสุขภาพ ยาสมุนไพร ของชุมชนบ้านศาลาบัวบก นอกจากนี้ อำเภอเกาะคายังมีแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาจากภาครัฐและเอกชนในการขับเคลื่อนและพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการรองรับนักท่องเที่ยว อาทิ พิพิธภัณฑ์ธรณีวิทยาโดยการสนับสนุนของกรมทรัพยากรธรณี อนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรโดยกองทัพบก พิพิธภัณฑ์โรงงานน้ำตาลลำปาง โดยบริษัทไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน) เป็นต้น สถานที่เหล่านี้มีรูปแบบการบริหารจัดการที่แตกต่างกันตามกฎระเบียบขององค์กรนั้น ๆ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของอำเภอเกาะคา ด้านจุดเด่นของสถานที่ที่มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพพบว่า มีลักษณะเด่นสองมิติ ดังนี้

1) มิติด้านจิตใจหรือสุขภาพใจ ประกอบด้วย วัดพระธาตุลำปางหลวงที่เป็นแหล่งยึดมั่นทางใจของคนไทย โดยเฉพาะคนที่เกิดปีฉลู ลักษณะการท่องเที่ยวจะมีคนเข้ามาไหว้พระ ขอพร นั่งรถม้าชมวิถีชุมชนแบบไป-กลับ เป็นส่วนใหญ่ ในวันจันทร์-ศุกร์ ประมาณ 200 คน และวันเสาร์-อาทิตย์ ประมาณ 400 คน ในวันหยุดนักขัตฤกษ์ ประมาณ 2,000 คน (Office of the Lamphang Luang Municipal Clerk, 2021) ทางวัดไม่ได้คิดค่าบริการเข้าชมแต่อย่างใด และวัดเสลารัตนปัทมารามหรือโหลหินหลวง แก้วช้างยืนเป็นวัดที่สร้างโดยช่างชาวเชียงตุงมีรูปแบบตามแบบศิลปะล้านนาดั้งเดิม ลักษณะการท่องเที่ยวจะมีเฉพาะคนเข้ามาไหว้พระ โดยเฉลี่ยประมาณ 50 คน

2) มิติด้านกายหรือสุขภาพกาย ประกอบด้วย การแช่บ่อน้ำแร่ ลักษณะการท่องเที่ยวคือ นักท่องเที่ยวแช่เท้า ลวกไข่

และแช่น้ำแร่ในท้องที่เตรียมไว้ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ได้จัดกิจกรรมอื่นไว้ และการนวดด้วยลูกประคบเซรามิคและสปาเท้าด้วยเซรามิค การนวดด้วยลูกประคบเซรามิคแตกต่างจากการนวดปกติ คือ ลูกประคบเป็นเม็ดเซรามิคขนาดเล็กที่นำมาผสมกับสมุนไพรตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ก่อนการประคบจะนำไปอุ่นด้วยไมโครเวฟเพื่อทำให้เกิดความร้อน หากเม็ดเซรามิคมีความร้อนสูงจะทำให้การประคบคงตัวนานขึ้นและส่งผลให้ตัวยาสสมุนไพรมีส่วนผสมผ่านชั้นผิวหนังเข้าสู่ร่างกายได้ดีขึ้นสร้างความสบาย รู้สึกผ่อนคลายได้เป็นอย่างดี และสปาเท้าด้วยเซรามิคจะใช้ลูกเซรามิคที่ปั้นด้วยมือขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1-3 เซนติเมตร เพื่อให้หนักท้องเทียบเหยียบและคลึงเท้าระหว่างนวดเพื่อให้ตัวยาสสมุนไพรมีส่วนผสมผ่านชั้นผิวหนังได้ดีขึ้น โดยปกติจะรับนักท่องเที่ยวในวันหยุด เนื่องจากวันจันทร์-ศุกร์ มีนักท่องเที่ยวไม่มากนัก นักท่องเที่ยวต้องจองล่วงหน้าและรับเป็นกลุ่มจำนวนตั้งแต่ 3-5 คน จนถึงกลุ่มที่มาศึกษาดูงานขนาดใหญ่จำนวนประมาณ 50 คน การนวดประคบด้วยสสมุนไพรมีเซรามิคมีค่าบริการที่หลากหลายขึ้นอยู่กับกิจกรรม โดยเฉลี่ยแล้วคนละ 300-500 บาท

จากจุดเด่นทั้งสองมิติหากมีการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจะทำให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ ลอกเลียนแบบได้ยากและสัมผัสได้จากการเยี่ยมชมเท่านั้น สามารถเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดรับกับการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอเกาะคา โดยใช้ทุนทางสังคมเพื่อช่วยแก้ปัญหารายได้ของอำเภอที่ลดลงในช่วงโควิด-19 เนื่องจากนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวลดลง จากความกังวลในสถานการณ์โควิด-19

กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย

1. การรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพโดยชุมชน

การรวบรวมแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเกาะคา เพื่อให้ทราบข้อมูลเชิงลึกของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อสุขภาพ โดยการประชุมกลุ่มย่อยผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแต่ละตำบล ส่งผลให้ทราบถึงสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมเพื่อสุขภาพ และประเมินสถานที่ท่องเที่ยวตามหลักเกณฑ์ของกรมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2557 และชุมชนต้องการขับเคลื่อน จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาข้อสรุปร่วมกันและจัดลำดับแบบพหุภาคีระหว่างที่มวิจัย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น ตัวแทนจากอำเภอเกาะคา และเทศบาลลำปางหลวง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเบื้องต้นพบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่เข้าหลักเกณฑ์ประกอบด้วย วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดพระธาตุดอยน้อย วัด

โหล่หินหลวง น้ำพุร้อนโป่งร้อน วิสาหกิจชุมชนกลุ่มสมุนไพรลูกประคบเซรามิคศาลาบัวบก และถ้าเขาส่องกระจกดอยแก้ว

การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าหลักเกณฑ์โดยประยุกต์ใช้เกณฑ์การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกรมการท่องเที่ยว 4 องค์ประกอบ โดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อาทิ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสมุนไพรลูกประคบเซรามิคบ้านศาลาบัวบก ตัวแทนจากวัดพระธาตุลำปางหลวง วัดพระธาตุดอยน้อย วัดโหล่หินหลวง ตัวแทนจากน้ำพุร้อนโป่งร้อน ตัวแทนจากแหล่งท่องเที่ยวเขาส่องกระจก ผู้นำชุมชน และตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 20 คน เป็นผู้ประเมิน โดยนำคะแนนที่ได้ไปเทียบระดับมาตรฐานของกรมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2557 ที่กำหนดไว้ โดยแต่ละองค์ประกอบแยกคำนวณแต่ละด้าน 1) ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวมีค่าคะแนนประเมินเต็ม 64 คะแนน คิดเป็นค่าร้อยละ 40 2) ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยวมีค่าคะแนนประเมินเต็ม 24 คะแนน คิดเป็นค่าร้อยละ 10 3) ศักยภาพการบริหารจัดการ มีค่าคะแนนประเมินเต็ม 72 คะแนน คิดเป็นค่าร้อยละ 40 และ 4) ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่น มีค่าคะแนนประเมินเต็ม 18 คะแนน คิดเป็นค่าร้อยละ 10 รวมทั้งหมด 178 คะแนน คิดเป็นค่าร้อยละ 100 เมื่อนำคะแนนทั้งองค์ประกอบมารวมกัน จะได้ระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพในแต่ละแห่ง

2. ประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพโดยชุมชน

การนำผลการประเมินระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพที่อยู่ในระดับดีขึ้นไป เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว วัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพ ดังตารางที่ 1 (Table 1) พบว่ามี 4 แห่งที่ผ่านเกณฑ์การประเมินโดยมี 2 แห่งอยู่ในระดับดีเยี่ยม คือ วัดพระธาตุลำปางหลวงและวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสมุนไพรลูกประคบเซรามิคศาลาบัวบก ส่วนอีก 2 แห่งอยู่ในระดับดี คือวัดโหล่หินหลวงและน้ำพุร้อนโป่งร้อน ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพของอำเภอเกาะคา และสามารถนำมาเชื่อมโยงเป็นเส้นทางท่องเที่ยว

3. การจัดเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพโดยชุมชน

การจัดเส้นทางแบบผสมผสานจากความหลากหลายของรูปแบบสถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอเกาะคา เพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่ให้ความสำคัญกับมิติด้านสุขภาพในรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดจากการคิดริเริ่มของคนในชุมชน กระบวนการคิดกิจกรรมสร้างสรรค์ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและใช้ทุนท้องถิ่น เช่น สินค้าชุมชน ผลผลิตทางการเกษตรชุมชนมาเป็นส่วนประกอบใน

Table 1 Summarize the overall average score of the potential of being a creative cultural tourism for health by communities, Koh Kha district, Lampang province

Tourist attractions	Sub-district	Earned points	Average score (%)	Potential evaluation
Wat Phra That Lampang Luang (Healthy mind + Cultural attractions) – Potential for tourism attraction – Potential to support tourism – Management potential – Potential participation of local communities Total	Lampang Luang	64 24 67 18 173	 97.19	 Excellent
Community Enterprise Herbal Compress Ceramic Sala Bua Bok (Physical health) – Potential for tourism attraction – Potential to support tourism – Management potential – Potential participation of local communities Total	Tha Pha	54 16 58 18 146	 82.02	 Excellent
Lai Hin Luang Temple (Healthy mind + Cultural attractions) – Potential for tourism attraction – Potential to support tourism – Management potential – Potential participation of local communities Total	Lai Hin	47 14 43 12 116	 65.17	 Good
Pong Ron hot spring (Physical health) – Potential for tourism attraction – Potential to support tourism – Management potential – Potential participation of local communities Total	Mai Phatthana	43 14 43 10 110	 61.80	 Good
Wat Phra That Doi Noi (Healthy mind + Cultural attractions) – Potential for tourism attraction – Potential to support tourism – Management potential – Potential participation of local communities Total	Tha Pha	41 12 35 12 100	 56.18	 Moderate
Khao Song Krajok Cave, Doi Kaew (Physical health + Cultural attractions) – Potential for tourism attraction – Potential to support tourism – Management potential – Potential participation of local communities Total	Na Saeng	38 12 33 8 91	 51.12	 Moderate

การกำหนดกิจกรรม กิจกรรมสร้างสรรค์ที่เพิ่มขึ้นดังตารางที่ 2 (Table 2)

การท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพ มีการทดสอบเส้นทางท่องเที่ยวกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ – สุขภาพกายสดี สุขภาพใจอัมบุญ ด้วยตัวแทนนักท่องเที่ยวจำนวน 10 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย จำนวน 6 คน ตัวแทนจากชุมชน จำนวน 2 คน และตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 2 คน มีรายละเอียดโปรแกรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมดังนี้

โปรแกรม 1 วัน (One day trip) การท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพโดยชุมชน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง “เส้นทางสายสุขภาพกายสดี สุขภาพใจอัมบุญ”

08.00–09.00 น. สักการะพระธาตุลำปางหลวง พระเจ้าทันใจ พระเจ้าล้านทอง ณ วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดคู่เมืองลำปาง อายุมากกว่า 1,300 ปี เป็นพระธาตุประจำปีเกิดปีฉลู สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2019 โดยเจ้าหมื่นคำเบิก (คำเพชร) เจ้าผู้ครองนครลำปาง กว้าง 8 วา 2 ศอก ยาว 18 วา มีเสา 46 ต้น ก่อด้วยศิลาแลง กลางพระวิหารหลวงเป็นซุ้มปราสาททองประดิษฐานพระเจ้าล้านทอง พระพุทธรูปสัมฤทธิ์สวยที่สุดของนครลำปาง หน้าตักกว้าง 72 นิ้ว สูง 93 นิ้ว บนแผงไม้คอสองมีภาพจิตรกรรมเก่าแก่ดงามเรื่องทศชาติและพรหมจักร เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ของโบราณ ทำบุญเสริมดวงชะตา และชมพระธาตุห้วยกลับ

09.00–09.45 น. นักรมม้า เทียวชมวิถีชีวิตรอบชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวงและให้อาหารม้า ดังภาพที่ 8 (Figure 8)

09.45–10.00 น. สักการะศาลเจ้าบัวบก การสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์วัดศาลาบัวบกที่เป็นตำนานเล่าขานประวัติหมู่บ้านศาลาบัวบกและเยี่ยมชมต้นชะจาว มีตำนานเชื่อมโยงกับวัดพระธาตุลำปางหลวงและนักรมรอบหมู่บ้านและเดินทางไปยังวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสมุนไพรลูกประคบเชรามิคบ้านศาลาบัวบก โดยระหว่างทางชมวิถีชีวิตของชุมชนมีทั้งการทำเกษตรและการทำอุตสาหกรรมเชรามิค

10.00–12.00 น. นวดประคบด้วยลูกประคบเชรามิคบ้านศาลาบัวบก วิสาหกิจชุมชนกลุ่มสมุนไพรลูกประคบเชรามิคบ้านศาลาบัวบก ต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยเครื่องดื่มสมุนไพรเพื่อความสดชื่นและน่านักท่องเที่ยวแช่เท้าจากอ่างเชรามิคโดยในน้ำสเปาเท้า ประกอบด้วยน้ำต้มสมุนไพรสูตรของทางกลุ่ม และลูกเชรามิคเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ย่ำลงบนลูกเชรามิคเพื่อเป็นการนวดผ่อนคลาย ดังภาพที่ 9 (Figure 9) ใช้เวลาประมาณ 15 นาที โดยมีคนในชุมชนซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจคอยเติมน้ำสมุนไพรเพื่อให้เกิดความร้อนอย่างสม่ำเสมอ หลังจากนั้นรับประทานอาหารว่างท้องถิ่นและมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวเลือกตามความสนใจ คือ นวดตัว ซึ่งเป็นการนวดโดยใช้ลูกประคบเชรามิคและธูปเพื่อให้เกิดความร้อนได้นาน ดังภาพที่ 10 (Figure 10) ซึ่งมีแห่งเดียวในจังหวัดลำปาง

Table 2 Creative activities by the community

Tourist attraction	Creative activity
Wat Phra That Lampang Luang	Having community philosophers act as local guides who tell the history of the temple mixed with legends and beliefs that occur to give tourists an impression of the history of the temple and attractions within the temple.
Community Enterprise, Ceramic Compress Herbal Group, Sala Bua Bok	Creating food menus and arranging snacks by using agricultural products from the community and creating good health benefits, consisting of steamed bananas mixed with coconut, chili paste with seasonal steamed vegetable, local chicken curry with herb, Pandan juice (Bai Toey) for health.
Wat Lai Hin Luang	Linking tourism to cultural capital by bringing tourists to visit the oldest palm leaf museum in Thailand and there was a local sage came to give knowledge about the history and importance.
Ban Pong Ron Hot Spring	Menu idea for spicy salad with mineral water “Yam Khai Pong Ron Mineral Water for Health” by allowing tourists to take part in preparing their own food. The tourist attraction will prepare raw materials and allow tourists to season themselves according to their preferences. In addition, there is also a menu idea. “Spicy Japanese Mineral Water Egg Salad” as an alternative for tourists who want to try new menus.

12.00–14.00 น. รับประทานอาหารกลางวันแบบ หลากหลาย เน้นอาหารจากสมุนไพรเพื่อสุขภาพทั้งวัตถุดิบและ
พื้นเมือง และโรงงานเซรามิค อาหารกลางวันแบบพื้นเมืองเป็น เครื่องปรุง หลังจากรับประทานอาหารกลางวันเดินทางไปยัง
เมนูอาหารท้องถิ่นที่ปรับเปลี่ยนตามฤดูกาล เพื่อให้เกิดความ โรงงานเซรามิคในหมู่บ้าน เพื่อเยี่ยมชมกรรมวิธีการผลิต ตลอดจน

Figure 8 (a) Feeding the horses, (b) Taking Pictures with the horse carriage and (c) Riding the horse carriage to visit Lampang Luang

Figure 9 (a) Herbal drink and snack activity and (b) Foot bath activity with ceramic balls and herbal boiled water

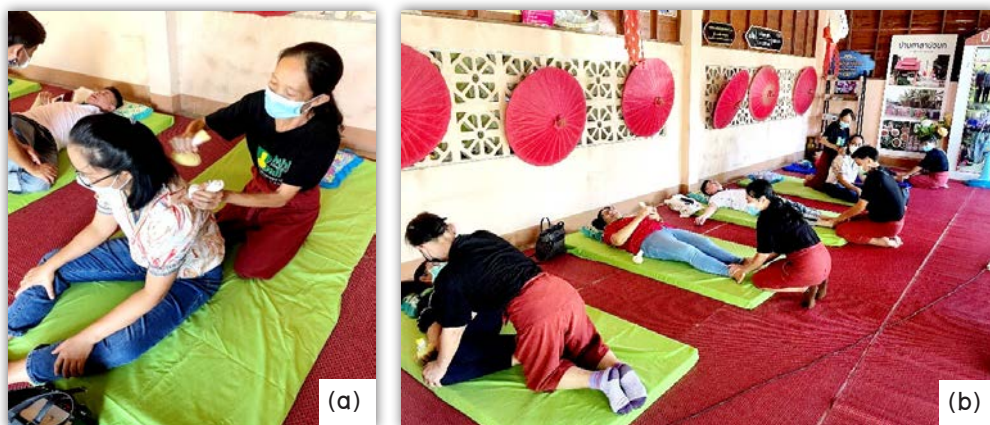

Figure 10 (a) Massage activity with ceramic ball compress and (b) Relaxation massage activity

การเลือกซื้อของฝากจากชุมชน เช่น เซรามิค ผลไม้ และพืชผัก สมุนไพรท้องถิ่น ร้านกะลาแม่แมบัวตอง ดังภาพที่ 11 (Figure 11) เป็นสินค้าโอท็อปของอำเภอเกาะคา ด้วยรสชาติที่มีความหวานพอดีและกลิ่นหอมจากใบตอง

14.20–15.00 น. วัดโหล่หินหลวงและพิพิธภัณฑ์คัมภีร์โบราณ วัดโหล่หินหลวง ตั้งอยู่ในตำบลโหล่หินโดยเป็นวัดเก่าแก่มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีความสวยงามและยังเป็นสถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์ ดังภาพที่ 12 (Figure 12) ตลอดจนเยี่ยมชมสักการะพระปากแดงที่ประดิษฐานประจำวัด และเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ชุมชนรวบรวมของโบราณ หลังจากนั้นเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์คัมภีร์โบราณที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย พร้อมเยี่ยมชมของเก่าโบราณที่หาได้ยากควรค่าแก่การเข้ามาเยี่ยมชมเป็นอย่างยิ่ง

15.00–16.00 น. การแช่เท้าในอ่างน้ำแร่/อาบน้ำแร่/ดื่มใช้น้ำแร่ หรือทำยาใช้น้ำแร่สมุนไพรเพื่อสุขภาพ กิจกรรมเพื่อผ่อนคลายด้วยกิจกรรมการแช่เท้าในอ่างน้ำแร่/อาบน้ำแร่/ดื่มใช้น้ำแร่ หรือทำยาใช้น้ำแร่สมุนไพรเพื่อสุขภาพ บ้านโป่งน้ำร้อน ตำบลใหม่พัฒนา โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลองส่วนใหญ่นิยมลง

แช่เท้า และแช่น้ำร้อนในห้อง ซึ่งจัดเป็นอ่างอาบน้ำเหมือนโรงแรม สะท้อนให้เห็นถึงความล้ำสมัย มีความสะอาด เหมาะกับคนที่ต้องการความสะดวกสบาย และมีกลิ่นของน้ำแร่ที่ไม่แรงมากนัก ในกิจกรรม “ยาใช้น้ำแร่โป่งร้อนเพื่อสุขภาพ” ดังภาพที่ 13 (Figure 13) เป็นการสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าและบริการที่เป็นเมนูที่นักท่องเที่ยวได้ทดลอง หรือเมนูชิกเนเจอร์ ของน้ำพุร้อนบ้านโป่งร้อน

การทำยาใช้น้ำแร่เป็นการนำใช้ดิบจากชุมชน มาต้มผ่านบ่อน้ำแร่ประมาณหนึ่งชั่วโมงเพื่อให้ได้ความสุกพอดี โดยมีเครื่องเคียงสมุนไพรประกอบด้วย ผักกะหล่ำขม ผักชีฝรั่ง พริกขี้หนูสดขยี้ และมีน้ำยา เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว มีการจัดชุดผัก ชุดเครื่องเคียง และเครื่องปรุงรส เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองทำยาใช้น้ำแร่ที่ได้วัตถุดิบที่สดใหม่จากธรรมชาติ นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในกิจกรรมนี้เป็นอย่างมาก มีการทดลองชิมยาใช้น้ำแร่ตามสูตรดั้งเดิม และทดลองทำยาใช้น้ำแร่ในสูตรของนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามเมื่อนักท่องเที่ยวที่แช่น้ำแร่ในห้อง พบว่า นักท่องเที่ยวยังต้องการกลิ่นของน้ำแร่ที่เป็นแบบธรรมชาติ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับน้ำพุร้อนแจ้ซ้อน จะได้บรรยากาศของการลงไปแช่น้ำแร่มากกว่าที่โป่งร้อน

Figure 11 (a) Healthy food, (b) Ceramic making visit and (c) Kalamae Mae Bua Tong shop

Figure 12 (a) Visiting Lai Hin Luang Temple and (b) Visiting the oldest manuscript in the North

เมนู “ยำไข่น้ำแร่ญี่ปุ่น” เป็นการผสมผสานเครื่องปรุงจากประเทศญี่ปุ่น ประกอบด้วย ปูอัด ผักเพื่อสุขภาพ และซอสวาซาบิ เพื่อให้เกิดรสชาติใหม่ ๆ ที่มีความแตกต่างจากยำไข่น้ำแร่โป่งร้อน เพื่อสุขภาพ ผลการทดลองจากนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลองมีความพึงพอใจเป็นอย่างมาก โดยชื่นชอบในความแปลกใหม่และความอร่อยกลมกลืนของรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ของ วาซาบิ และความนุ่มละมุนลิ้นจากไข่น้ำแร่ เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมที่โป่งร้อนแล้ว นักท่องเที่ยวกลุ่มทดลองมีความพึงพอใจและประทับใจกับกิจกรรมที่โป่งร้อนเป็นอย่างมาก เนื่องจากการแช่เท้าและลงแช่น้ำร้อนเกิดการผ่อนคลาย หลังจากนั้นยังมีโอกาสได้ทดลองรับประทานยำไข่น้ำแร่ซึ่งเป็นอาหารสุขภาพ

16.00 น. เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

ผลการประเมินความพึงพอใจต่อเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

เพื่อสุขภาพโดยชุมชน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ดังตารางที่ 3 (Table 3) ทั้งนี้นักท่องเที่ยวให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทดลองเส้นทางท่องเที่ยวที่สำคัญ ประกอบด้วย 1) วัดพระธาตุลำปางหลวง เมื่อมีการเข้าเยี่ยมชม ผู้บรรยายมีความรู้และสามารถนำเสนอได้อย่างเข้าใจ 2) การนั่งรถม้าเยี่ยมชมชุมชน เสมือนการได้เข้าถึงความเป็นอยู่ของชาวตำบลลำปางหลวง 3) ห้องอาบน้ำร้อนมีความทันสมัยและสะดวกสบาย 4) อาหารสูตรยำน้ำแร่/สลัดผลไม้ แสดงถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ให้เกิดอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว และ 5) การแช่เท้า (สปาเซรามิค) น่าจะมีแห่งเดียวและบุคลากรในแต่ละจุดดูแลดีมาก สำหรับผู้นำชุมชนได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวว่าเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่เห็นถึงวัฒนธรรมของชาวเกาะคา และที่สำคัญสอดคล้องกับกิจกรรมด้านสุขภาพในส่วนของการแช่เท้า การประคบเซรามิคช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อ และในส่วนของการอาหารที่ให้นักท่องเที่ยวได้ชิมระหว่างทางเป็นอาหารตามฤดูกาลที่มุ่งเน้นการดูแลสุขภาพ ทั้งนี้นักท่องเที่ยวได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในน้ำพุร้อนโป่งร้อนว่า ควรมีการบริหารจัดการพื้นที่

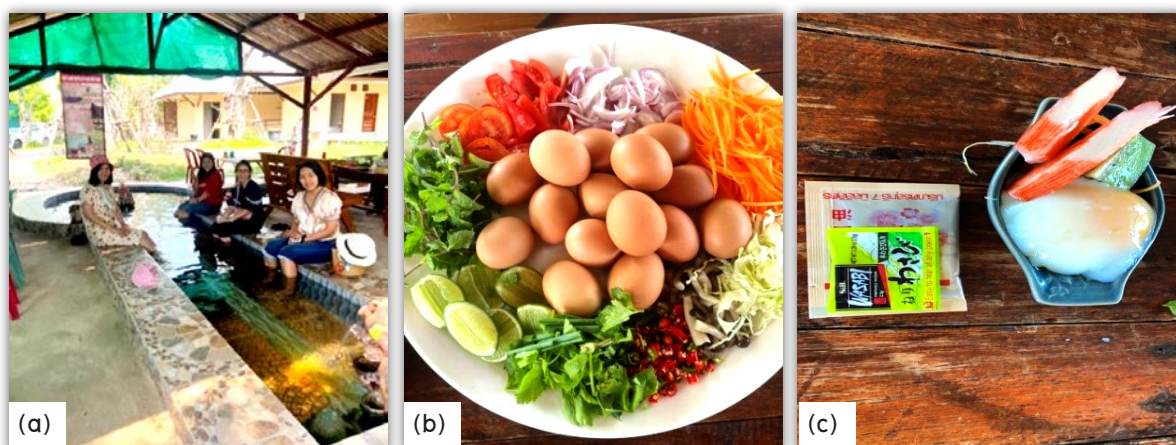

Figure 13 (a) Foot bath activity in mineral water bath, (b) and (c) Japanese mineral water egg salad

Table 3 Satisfaction evaluation of tourist routes and creative cultural tourism activities for health by communities, Ko Kha district, Lampang province

Issues	Mean	S.D.	Satisfaction level
1. The route and duration of the trip are appropriate/safe/with clear signposts.	4.30	0.48	High
2. The guides interpret and tell stories in communities and tourist attractions very well.	4.40	0.42	High
3. Lunch, snacks, and beverages are appropriate throughout the journey.	4.30	0.48	High
4. Tourism activities are interesting and have a unique identity that fits the community.	4.20	0.57	High
5. The time spent in each activity is appropriate.	4.20	0.79	High
6. Hospitality and care of personnel in tourist attractions are appropriate.	4.20	0.42	High
7. Overall satisfaction of the test trip.	4.20	0.32	High
Total	4.26	0.52	High

ให้มีความเหมาะสมมากกว่านี้ และควรให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมโดยเฉพาะการทดลองต้มไฉน้ำแร่เอง เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ต้นทุนโปรแกรมการท่องเที่ยว

การคำนวณและวิเคราะห์ต้นทุนโปรแกรมการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพโดยชุมชน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ ต้นทุนคงที่ และต้นทุนผันแปร และใช้จำนวนนักท่องเที่ยว 6 คน เป็นฐานในการคำนวณ ต้นทุนที่เกิดขึ้น ตารางที่ 4 (Table 4) แสดงข้อมูลต้นทุนของแต่ละกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยจำแนกเป็นต้นทุนคงที่ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายรวมของทุกกิจกรรม และแยกค่าใช้จ่ายผันแปรในส่วนของแต่ละกิจกรรม พบว่าสัดส่วนต้นทุนคงที่ต่อต้นทุนรวมมีเท่ากับร้อยละ 37 ที่เหลือร้อยละ 63 เป็นต้นทุนผันแปร และจะมีค่าใช้จ่ายที่กลุ่มวิสาหกิจสมุนไพรลูกประคบมากที่สุดที่ 2,400 บาท ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจดำเนินการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อไป

จากตารางที่ 4 (Table 4) สรุปได้ว่าต้นทุนที่เกิดขึ้นในโปรแกรมการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดรายได้ในชุมชนทั้งหมด เนื่องจากวัตถุประสงค์และสิ่งอำนวยความสะดวกได้ในชุมชนและใช้ทรัพยากรชุมชนเป็นฐานในการสร้างสรรค์กิจกรรม โดยต้นทุนคงที่ที่จ่ายจะเป็นค่ามัคคุเทศก์ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ค่ารถตู้หรือรถโดยสารใช้ของคนในชุมชน และต้นทุนผันแปรทั้งหมดรายได้จะ

เกิดขึ้นกับคนในชุมชนทั้งหมด ดังนั้นสรุปได้ว่าเส้นทางท่องเที่ยวดังกล่าวจะแก้ไขปัญหาการเชื่อมโยงสถานที่ท่องเที่ยวเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อกระจายรายได้ไปในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยผสมผสานกับกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใคร สร้างจุดขายและทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เนื่องจากโปรแกรมการท่องเที่ยวดังกล่าวยังเป็นการทดลองเส้นทางท่องเที่ยวและประเมินในเบื้องต้น ยังไม่ได้เปิดให้บริการจริง อย่างไรก็ตามเทศบาลลำปางหลวงมีแผนในการประชาสัมพันธ์และให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เมื่อพ้นช่วงโควิด 19 และกิจกรรมการท่องเที่ยวดำเนินการได้อย่างเต็มรูปแบบ

ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ใช้

หลักการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว

การกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว หรือโปรแกรมการท่องเที่ยวเป็นการบริการทางการท่องเที่ยวที่อาจจะจัดโดยภาคเอกชน ราชการ หรือชุมชนดำเนินการเอง มีลักษณะประยุกต์หลักการท่องเที่ยวสู่การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ องค์ประกอบที่สำคัญของเส้นทางทางการท่องเที่ยว อาจจะประกอบด้วย สถานที่ท่องเที่ยวรวมทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยว

Table 4 Cost analysis for calculating the cost of organizing activities (amount of 6 people)

List	Total (Baht)	Wat Phra That Lampang Luang	Thai Herbal Compress Enterprise	Wat Lai Hin Luang	Pong Ron hotspings
Fixed cost					
Guide fee	350				
Van fee	2,200				
Variable cost					
Horse carriage ride	900	900			
Flowers for worship	120	120			
Foot spa	900		900		
Lunch and snacks	900		900		
Massage with ceramic compress ball	600		600		
Visiting fees and flowers for worshipping the Buddha image	240			240	
Mineral bath fee	300				300
Activity to make Spicy Egg Salad with Mineral Water	360				360
Total cost	6,870	Average per person 1,145 Baht			

พาหนะ อาหาร สิ่งอำนวยความสะดวก มัคคุเทศก์ ที่พัก (Marchoo et al., 2022) อย่างไรก็ตามในการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวที่นำเสนอโดยชุมชนอาจจะมีหลักการที่สำคัญดังนี้ 1) การสำรวจอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ ความเป็นโดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน 2) การกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว ออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว 3) การทดลองเส้นทางท่องเที่ยว 4) การประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 5) การปรับปรุงเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยว

เกณฑ์ประเมินตามมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม

กรมการท่องเที่ยวได้กำหนดมาตรฐานเกณฑ์การตรวจประเมิน มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยมี 4 องค์ประกอบ ประกอบด้วย ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว ศักยภาพในการบริหารจัดการ และศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และมีคะแนนเต็มทั้ง 4 องค์ประกอบ จำนวน 100 คะแนน โดยทีมวิจัยได้สอดแทรกมิติด้านสุขภาพเข้าไปในแบบประเมินเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สร้างสรรค์เพื่อสุขภาพ และมีการกำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้ ร้อยละ 81 ขึ้นไป คือ ดีเยี่ยม 71-80 ดีมาก 61-70 ดี 51-60 ปานกลาง 50 หรือน้อยกว่า ต่ำ (น้อย)

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมทุกประเภทที่ส่งผลกระทบต่อร่างกาย อารมณ์ และจิตใจของมนุษย์ เพื่อรักษาสุขภาพผ่านการกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมหรือธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจำแนกได้ 2 ประเภท ตามลักษณะของวัตถุประสงค์ (Tourism Authority of Thailand, 2009) ดังนี้ 1) การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ และ 2) การท่องเที่ยวแบบส่งเสริมสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทน้ำพุร้อนถือเป็นการท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวพุร้อนบ้านโป่งร้อน มีการบำบัดรักษาสุขภาพแบบธาราบำบัด ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน (Chanatup et al., 2021) คือ องค์ประกอบที่ 1 มาตรฐานหลักของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทน้ำพุร้อนธรรมชาติ พิจารณาจาก 5 หลักเกณฑ์ ได้แก่ 1) คุณภาพน้ำที่เหมาะสมในการให้บริการ 2) ห้องแช่น้ำพุร้อน/น้ำพุร้อน/บ่อน้ำพุร้อน 3) ห้องน้ำ/ห้องสุขา/ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า 4) การจัดการด้านความปลอดภัย และ 5) การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบที่ 2 ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทน้ำพุร้อนธรรมชาติ พิจารณาจาก 3 หลักเกณฑ์ ได้แก่ 1) แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว 2) ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว และ 3) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์

ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ในงานวิจัยนี้ได้เพิ่มลักษณะการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ให้ความสำคัญกับจิตใจ อารมณ์ โดยให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชม และกราบนมัสการพระพุทธรูปเพื่อความ เป็นสิริมงคล นักท่องเที่ยวเกิดความสบายใจสร้างความสุขทางใจได้อย่างดี

การท่องเที่ยววัฒนธรรม

การท่องเที่ยววัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อวางแผนและปฏิบัติให้มีการพัฒนาทรัพยากรของชุมชนให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น (Sonwa et al., 2020) ซึ่งประกอบด้วย ทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ ทรัพยากรชุมชนทางกายภาพ และทรัพยากรที่ชุมชนสร้างขึ้น งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับทรัพยากรชุมชนทางกายภาพที่มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประกอบด้วย วัด และสถานที่ท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (Kunthi et al., 2022) มีทั้งหมด 6 ด้าน ได้แก่ 1) การรักษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น 2) การสนับสนุนด้านงบประมาณ 3) การมีส่วนร่วม การระดมความเห็น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน 4) การจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และสร้างสรรค์ 5) ผลิตภัณฑ์ OTOP ชุมชน และ 6) การประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวที่ดีที่สุดในปัจจุบัน ดังนั้นการออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวจึงยึดโยงกับการรักษาและสร้างอัตลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเด่นชัดขึ้น เช่น การสร้างการนวดประคบด้วยเมล็ดเชรามิค การใช้เชรามิคและสินค้า OTOP ที่เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม

การประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

การประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญในการจัดเส้นทางท่องเที่ยว การประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อประเมินผลการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวซึ่งเป็นผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับความคาดหวังที่มีก่อนการท่องเที่ยว การประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญกับกิจกรรมการท่องเที่ยว เส้นทางระยะเวลา มัคคุเทศก์ และความพึงพอใจโดยรวมของการทดสอบเส้นทาง (Jarernpanit et al., 2021)

การวิเคราะห์ต้นทุนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

การวิเคราะห์ต้นทุนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะที่เป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่มากกว่าหนึ่งแห่ง มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย การวิเคราะห์ต้นทุนโดยจำแนกต้นทุนตามพฤติกรรมจะมีความเหมาะสม เนื่องจากต้นทุน

บางประเภทเป็นการจ่ายครั้งเดียวตลอดเส้นทางท่องเที่ยว เช่น ค่าพาหนะที่รับส่งนักท่องเที่ยวตลอดทั้งเส้นทาง หรือค่ามัคคุเทศก์นำเที่ยว ส่วนต้นทุนบางประเภทจะเกิดขึ้นเฉพาะแต่ละแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น ๆ เช่น ค่าจัดกิจกรรมนวดเพื่อสุขภาพ หรือกิจกรรมแช่เท้า ดังนั้นการวิเคราะห์ต้นทุนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของเส้นทางท่องเที่ยวของอำเภอเกาะคาจึงเป็นไปในทิศทางเดียวกับการวิเคราะห์ต้นทุนและกำหนดราคาขายจากการใช้ต้นทุนเป็นฐานในการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยว (Jarempanit et al., 2021)

สถานการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพโดยชุมชน และพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวจำนวน 1 เส้นทาง และโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยได้ทดลองเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวจำนวน 1 ครั้ง และมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น ดังนี้

วัดพระธาตุลำปางหลวง ในมิติด้านสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นถาวรวัตถุ ไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือเคลื่อนย้าย แต่มีการจัดรูปแบบการนำเสนอ ลำดับการนำเสนอของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น วัดพระธาตุลำปางหลวงมีบันทึกเรื่องราวที่ได้จากการบันทึกของปราชญ์ชุมชน

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มสมุนไพรลูกประคบเซรามิคบ้านศาลาบัวบก มีการพัฒนาศักยภาพในการนำเสนอให้กับผู้นำกลุ่มให้มีความกระชับและเป็นเอกลักษณ์มากขึ้น มีการเล่าเรื่องความเป็นมาของลูกประคบเซรามิคที่เพิ่มขึ้นมาในระหว่างที่นักท่องเที่ยวกำลังนวดประคบ

วัดไหล่หินหลวง มีการพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่น วัดไหล่หินหลวงมีบันทึกตำนานเรื่องเล่าความเป็นมาของภาพในวิหารอย่างละเอียดที่ได้จากปราชญ์ชุมชน มีการให้ความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์ไบเบิลที่เก่าแก่ที่สุดในภาคเหนือ

น้ำพุร้อนบ้านโป่งร้อน มีการพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้เล่าเรื่องประโยชน์และโทษของการแช่น้ำพุร้อน แหล่งท่องเที่ยวไม่ได้มีการปรับปรุงทางกายภาพแต่เน้นสร้างกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว โดยคิดสูตรเมนู “ยำไข่น้ำแร่เพื่อสุขภาพ” และ “ยำไข่น้ำแร่ญี่ปุ่น”

ผลกระทบและความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลง

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มสมุนไพรลูกประคบเซรามิคบ้านศาลาบัวบก พัฒนาเมนูอาหารว่างที่ทำผลไม้ในท้องถิ่น คือ กัลลวยและมะพร้าวหนึ่งสมุนไพรใบเตย ซึ่งมีตลอดปีและมีประโยชน์ต่อสุขภาพตลอดจนการคิดเมนูอาหารสำหรับแต่ละฤดูกาลท่องเที่ยว โดยในฤดูหนาวจะเน้นอาหารที่มีฤทธิ์ร้อน เช่น น้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกอ่อน ฤดูร้อนจะเน้นอาหารที่มีฤทธิ์เย็น เช่น แกงหัวปลี ซึ่งวัตถุดิบจะต้องมาจากท้องถิ่นและปลูกตามธรรมชาติเพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพ

การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน จากการทดลองเส้นทางท่องเที่ยวพบว่านักท่องเที่ยวต้องการซื้อสินค้าชุมชน ดังนั้นการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวควรเชื่อมโยงสินค้าชุมชนโดยเฉพาะสินค้าเพื่อสุขภาพ เข้าสู่เส้นทางท่องเที่ยวให้มากขึ้น เช่น ผลิตภัณฑ์ไม้มงคล ปลายมด ผงแช่เท้า เพื่อสุขภาพ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและให้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

การบริหารจัดการเส้นทางท่องเที่ยว ต้องจัดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบอย่างชัดเจน ในช่วงแรกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสมุนไพรลูกประคบเซรามิคบ้านศาลาบัวบก เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก เนื่องจากมีความพร้อมด้านบุคลากรและมีกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่องและเป็นจุดเด่นของพื้นที่ นอกจากนั้นแล้วผู้นำกลุ่มยังเป็นอดีตผู้นำชุมชนที่มีความเข้าใจพื้นที่และบริบทสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ตัวแทนจากเทศบาลลำปางหลวงมีความสนใจที่จะนำโปรแกรมท่องเที่ยวนี้บรรจุไว้ในกิจกรรมท่องเที่ยวประจำเทศบาลซึ่งจะเริ่มดำเนินการเมื่อการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ได้ยุติลง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน ที่สนับสนุน กรอบแนวคิดการวิจัยเบื้องต้น โครงการการศึกษาศักยภาพเพื่อยกระดับการพัฒนาเชิงพื้นที่ของเครือข่าย (Preliminary Research) ภายใต้กรอบ Health and Wellness Tourism ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 สัญญาทุนเลขที่ UNRN/2564-04

References

- Acharyabout, P. (2010). Hydrotherapy using hot spring. *Journal of Yala Rajabhat University*, 5(1), 87–100. (in Thai).
- Chanatup, S., Raksayot, N., & Phudphuek, N. (2021). Health tourism management: A case study of Thasathon hot spring sub-district, Phunphin district, Surat Thani province. *Journal of Management Sciences Surattthani Rajabhat University*, 8(1), 61–79. (in Thai).
- Jarenpantit, T., Sangyoka, S., & Chimjan, O. (2021). Enhancing the potential of creative community – based tourism of Nakhon Chum subdistrict, Phitsanulok province. *Area Based Development Research Journal*, 13(5), 373–388. (in Thai).
- Jariyapaisa, M., & Phorawat, R. (2019). *The result of massage and herbal compress on the elderly health in Kamphaeng Phet province*. The 6th Kamphaengphet Rajabhat University Nation Conference: Research Technology and Innovation for Sustainable Local Development (pp. 668–673). Kamphaengphet: Research and Development Institute.
- Kunthi, M., Punlam, J., & Sripraschayanon, S. (2022). The guidelines of historical and cultural tourism in Thoen district, Lampang province. *Panya Journal*, 29(1), 1–13. (in Thai).
- Marchoo, W., Jaikrajang, B., & Thitithanakul, S. (2022). Development of agritourism program of Pattana Maipon Permpoonsap community enterprise, Surat Thani province. *Area Base Development Research Journal*, 14(2), 159–172. (in Thai).
- Ministry of Tourism & Sports. (2022). Tourism statistics 2022. Retrieved February 18, 2022, from: <https://www.mots.go.th/news/category>. (in Thai).
- Nantadee, O. (2018). Effects of self-herbal compress on pain of the elderly with knee pain In Thoen Hospital, Thoen district, Lampang province. *Journal of Health Sciences Scholarship*, 5(2), 43–56. (in Thai).
- Lampang Provincial Office of Tourism and Sports. (2022). Travel attraction recommendation. Retrieved January 15, 2022, from: <https://lampang.mots.go.th/>. (in Thai).
- Lampang Provincial Statistical Office. (2022). Analyze and summarize the tourism situation of Lampang. Retrieved January 15, 2022, from: <http://lampang.nso.go.th/>. (in Thai).
- Office of the Lampang Luang Municipal Clerk. (2021). *Local development plan the 2018 – 2022*. Lampang: Lampang Luang municipality. (in Thai).
- Sirivejjabhandu, A. (2022). The potential of adaptability in community tourism development to the new normal during the Coronavirus disease 2019 pandemic: A case study of Mueng Chan community, Mueang Chan district, Sisaket province. *Santapol College Academic Journal*, 8(1), 101–110. (in Thai).
- Sonwa, S., Seebutdee, S., Rachjun, P., & Na Mahasarakham, N. P. (2020). Cultural tourism management according to the way of life of people in the community. *Journal of Local Governance and Innovation*, 4(1), 259–276. (in Thai).
- Tourism Authority of Thailand. (2009). Health tourism. Retrieved January 15, 2022, from: <http://thai.tourismthailand.org>. (in Thai).
- Wanna, M., Khumpang, M., Boonsit, P., Pongpaladisai, A., Suankool, T., Teabkum, C., ..., & Sumhirun, S. (2018). Effectiveness of massage with herbal compress in knee osteoarthritis patients at Meuang Suang hospital, Meuang Suang district, Roi-Ed province. *Koch Cha Sarn Journal of Science*, 40(1), 120–130. (in Thai).
- Yangngam, D., & Wanna, W. (2020). The policy implementation of amazing Thailand go local: A case study of local tourism in Chanthaburi province. *RBRU Journal of Humanities and Social Sciences*, 1(1), 14–29. (in Thai).